

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์และสภาพบ้านเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นหลักฐานที่ประจักษ์ โดยทั่วกันไปแล้วว่า การที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก แม้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด แต่ความเจริญและการพัฒนานั้นก็มิได้เป็นไปอย่างยั่งยืน (ทิสนา แคมมณี, 2546: 1) เนื่องจากการละเลยการพัฒนาทางด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม ทำให้คุณภาพจิตใจของคนในสังคมตกต่ำลง เกิดการหลงลืมและเปลี่ยนแปลง จริยธรรมอันดีงามของบรรพบุรุษไทยในอดีตที่เป็นภูมิคุ้มกันอย่างดีในการประคับประคองให้สังคมมีความสุข ทำให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมามากมาย อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาข่มขืนล่วงเกินทางเพศ ปัญหาสื่อลามกอนาจาร ปัญหาโสเภณีเค็ก ปัญหาการยกพวกตีกันของเด็กวัยรุ่น เป็นต้น

แนวทางหนึ่งในการลดและแก้ไขปัญหาสังคมให้ลดน้อยลงได้ก็คือ การพัฒนาจริยธรรมให้ฝังลึกจนเป็นค่านิยมที่อยู่ในลักษณะนิสัยและจิตใจของบุคคล เพื่อให้เป็นภูมิคุ้มกันให้บุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม มีความละเอียดต่อการกระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง การพัฒนาจริยธรรมให้กับคนในสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทยในปัจจุบัน และได้กลายเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษา ที่บุคคลในสังคมฝากความหวังให้ทำหน้าที่ปลูกฝังและอบรมเยาวชนให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม (สมาคมครูสังคมศึกษาแห่งประเทศไทย, 2533: 7) เพราะฉะนั้น การศึกษาด้านจริยธรรมควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อสังคมไทยในปัจจุบัน ดังปรากฏในพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงพระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2522 (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช, 2535: 132) มีใจความว่า

“...การศึกษาที่ดีด้านวิชาการเป็นทั้งรากฐาน และปัจจัย สำหรับการสร้างสรรค์ แต่การที่จะนำเอาวิชาการมาสร้างสรรค์ให้สำเร็จได้นั้น จำเป็นที่สุดที่จะต้องอาศัยการศึกษาที่ดีด้านอื่นๆ เข้า

ประกอบอุดหนุนด้วย การศึกษาด้านอื่น ๆ นั้น หมายถึง การศึกษา
อบรมทุกอย่าง ทั้งทางความคิด จิตใจ และความประพฤติ...”

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ถือว่ามีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาจริยธรรมมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี โดยต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ คือ ด้านความรู้ ทักษะและกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม (กรมวิชาการ, 2545: 9) โดยเฉพาะสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เพราะจริยธรรมกับศาสนามีความเกี่ยวข้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จริยธรรมของแต่ละสังคมจึงถูกกำหนดขึ้นจากคำสอนหรือระบบศีลธรรมของศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ จริยธรรมของสังคมไทยจึงถูกกำหนดขึ้นจากคำสอนหรือระบบศีลธรรมของพระพุทธศาสนา (ฤกษ์ชัย คุญูปการ, 2539: 1) ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาซึ่งบรรจุอยู่ในสาระที่ 1 จึงมุ่งหวังให้เป็นการสอนจริยศึกษาเพื่อเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดทั้งความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ครูสังคมศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยต้องนำเนื้อหาของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามาเป็นตัวสื่อที่สำคัญในการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ได้พัฒนาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมอันพึงประสงค์

จริยธรรม ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Ethics หมายถึงธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม (พระธรรมปิฎก, 2546: 291) โดยกรมวิชาการกำหนดขอบข่ายเนื้อหาวิชาจริยศึกษาและศาสนศึกษา แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ จริยธรรมบุคคล (Personal Ethics) จริยธรรมสังคม (Social Ethics) และจริยธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Ethics) (กรมวิชาการ, 2545: 211-212) จริยธรรมบุคคล ถือเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญ ซึ่งแสง จันทร์งาม กล่าวถึงจริยธรรมประเภทสร้างความเจริญแก่ตนเอง จริยธรรมประเภทนี้มีคุณสมบัติทำให้คนมีความเจริญก้าวหน้าในด้านการเรียน การงาน และการสังคมทำให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าทุก ๆ ด้าน (แสง จันทร์งาม, 2522: 220) จริยธรรมบุคคลจึงเป็นจริยธรรมที่สร้างความเจริญให้กับตนเอง และเป็นรากฐานสำคัญในการเกิดจริยธรรมสังคม ซึ่งเป็นจริยธรรมในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่น อาทิ บิดามารดา ครอบครัว และเพื่อน และจริยธรรมสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริยธรรมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เพราะถ้าบุคคลมีจริยธรรมบุคคลเกิดขึ้นในตน คือแต่ละคนมีพฤติกรรมที่ดีงามแล้วบุคคลเหล่านั้นก็จะมีการประพฤติปฏิบัติที่ดีกับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จริยธรรมบุคคลจึงมีความสำคัญอย่างมากที่ครูผู้สอนในสาระการ
เรียนรู้พระพุทธศาสนาทุกท่านต้องนำมาปลูกฝังให้กับผู้เรียนซึ่งเป็นกำลังสำคัญสำหรับพัฒนา
ประเทศในอนาคต ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรง
พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับคุณธรรม 4 ประการ เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุง
รัตนโกสินทร์ 200 ปี เพื่อให้ประชาชนยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต (สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช, 2532 : 17) ดังต่อไปนี้

- “ประการแรก คือ รักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเอง
ที่จะประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์
และเป็นธรรม
- ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้
ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจความดี
- ประการที่สาม คือ ความอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะ
ไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่า
จะด้วยเหตุผลประการใด
- ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต
รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน
เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง”

พระบรมราโชวาทในเรื่องคุณธรรม 4 ประการ สอดคล้องกับหลักธรรม
ของพระพุทธศาสนา คือ มรณวาสธรรม 4 เป็นหลักในการครองชีวิตของคฤหัสถ์ (ประภาสรี
สีหอำไพ, 2543: 68) พระพรหมคุณาภรณ์อธิบายถึงความหมายและองค์ประกอบของ
มรณวาสธรรม 4 เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นพระธรรมปิฎกไว้ว่า มรณวาสธรรม 4 คือ ธรรมสำหรับ
มรณวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตสำหรับคฤหัสถ์ ประกอบไปด้วย 1. สัจจะ
ความจริง ซื่อตรง จริงใจ พุคจริง ทำจริง 2. ทมะ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุม
จิตใจ ฝึกหัดคตินิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3. ขันติ
ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นใน
จุดหมาย ไม่ท้อถอย 4. จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส และความทุกข์สบาย และผลประโยชน์ส่วน
ตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะ
ร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตนเอง ในหมวดธรรมนี้ ทมะ
ท่านมุ่งเน้นเอาด้านปัญญา ขันติท่านเน้นแง่วิริยะ (พระธรรมปิฎก, 2545: 113-114)

ผู้วิจัยจึงศึกษาและวิเคราะห์คุณธรรม 4 ประการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และความหมายของนราวาสธรรม 4 ของพระพรหมคุณาภรณ์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นพระธรรมปิฎก [ประยุทธ์ ปยุตฺโต] ข้างต้น ที่เกี่ยวกับจริยธรรมบุคคลที่ควรนำมาปลูกฝังให้กับเยาวชน และศึกษาเพิ่มเติมจากปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยของของพระพรหมคุณาภรณ์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นพระเทพเวที [ประยุทธ์ ปยุตฺโต] สรุปความได้ว่า ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยที่ควรเร่งรีบแก้ไขและพัฒนาให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในสังคมไทย ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม โดยเฉพาะการฆ่าตัวตาย ปัญหาความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เกิดค่านิยมชอบบริโภค ไม่ชอบผลิต ปัญหาความเห็นแก่ตัว ไม่สนใจผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่รักประเทศชาติ ปัญหาการไม่ทำงานร่วมกันทีม ปัญหาการขาดระเบียบวินัย ปัญหาการขาดความรับผิดชอบ ปัญหาการคอร์รัปชัน และปัญหาอบายมุข (พระเทพเวที, 2535: 10-17) รวมทั้งผู้วิจัยยังศึกษาเพิ่มเติมจากตัวอย่างจริยธรรมบุคคลที่กรมวิชาการระบุไว้ ประกอบไปด้วย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความขยันหมั่นเพียร (กรมวิชาการ, 2545 : 212) สามารถสรุปจริยธรรมบุคคลที่ควรนำมาปลูกฝังและพัฒนาให้กับผู้เรียน 6 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความอดทน ความรับผิดชอบ การประหยัดและอดออม และความขยันหมั่นเพียร ซึ่งทั้ง 6 ประการ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และกรมวิชาการได้ให้ความหมายไว้ โดยสามารถสรุปคำจำกัดความของจริยธรรมบุคคลแต่ละประการ(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2530 : 25-103; กรมวิชาการ, 2542 : 4-13; กรมวิชาการ, 2543: 3-11) ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสังคมและประเทศชาติ

2. ความมีวินัย หมายถึง การควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อตกลง ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตนและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

3. ความอดทน หมายถึง การไม่แสดงอาการเบื่อหน่าย ไม่ร้องขอความช่วยเหลือ ทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเองตามความสามารถ ทนต่อคำวิจารณ์ ทำงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนทำงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

4. ความรับผิดชอบ หมายถึง การรู้หน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายามให้สำเร็จเรียบร้อย ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และภารกิจทางสังคม ขอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

5. การประหยัดและอดออม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ คัดแปลงของเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์ ไม่ฟุ่มเฟือย ดูแลรักษาสິงของเครื่องใช้ให้คงสภาพ เพื่อการใช้งานที่ยาวนานสูงสุด

6. ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความตั้งใจและกระตือรือร้น มีความมานะพยายามในการประกอบงานที่สุจริต ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ไม่ละทิ้งงานกลางคัน มีความขยันขันแข็ง อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จนกว่าจะทำงานสำเร็จ

การจัดการเรียนการสอนจริยธรรมให้ประสบความสำเร็จ ต้องเน้นการปฏิบัติยิ่งกว่าทฤษฎี หรือการเรียนรู้แต่เพียงหัวข้อธรรมะและต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญที่สุดคือ ต้องนำเนื้อหาที่สอนไปสัมพันธ์กับมวลประสบการณ์ในวิชาอื่นๆ ให้มากที่สุด (อำไพ สุจริตกุล, 2530: 22) สอดคล้องกับที่กรมวิชาการ ระบุไว้ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการปลูกฝังและสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้แก่แก่นักเรียนไว้ว่า ครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย สร้างกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถของนักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม การใช้สื่อการเรียนการสอนที่เร้าความสนใจ เชื่อมโยงให้เห็นว่าพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน และช่วยให้นักเรียนได้ประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างแท้จริง เช่น สื่อธรรมชาติ ข้าวและเห็ดการณี การจัดป้ายนิเทศ การใช้เพลง เกม นิทาน กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง วัตทัศน์ คอมพิวเตอร์(กรมวิชาการ, 2545: 211-216) และสมนึก ปฏิปทานนท์ กล่าวว่า หลักการสอนศีลธรรม ครูควรสอนโดยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ด้วยวิธีการอภิปราย การปฏิบัติธรรม และมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ เช่น การปฏิบัติธรรมที่วัด การจัดให้มีชุมนุมพุทธศาสน์ การประกวดคำขวัญ ป้ายนิเทศ การร่วมพิธีกรรมทางศาสนากับชุมนุมที่อยู่แวดล้อม โรงเรียน ครูต้องแสดงผลแห่งการปฏิบัติให้เห็นจริง ด้วยการยกตัวอย่างข่าว สิ่งตีพิมพ์มานำเสนอโดยการจัดป้ายนิเทศ หรือให้นักเรียนไปสัมภาษณ์บุคคลตัวอย่าง หรือการเสริมแรงให้รางวัลเมื่อผู้เรียนทำถูกทำดี เพื่อเป็นการยืนยันว่าการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ รวมทั้งครูจะต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสอน เช่น การจัดห้องปฏิบัติธรรม(สมนึก ปฏิปทานนท์, 2545: 104-105) และวลัย พานิช ได้อธิบายประเด็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาไว้ว่า เนื้อหาหรือเรื่องที่จะสอนจะเป็นตัวสื่อในการสร้างสรรค์และพัฒนาปัญญา ซึ่งครูจะต้องมีการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนและการสอนของครูเพื่อทบทวนการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาว่าเป็นไปอย่างมีระบบ (วลัย พานิช, 2545: 68)

จากแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจริยธรรมข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของกนกพร โภธิผละ เรื่องความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ครูมีการกำหนดวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาจริยธรรม การนำความรู้ไปปฏิบัติจริงและพัฒนาทัศนคติที่พึงประสงค์ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยฝึกให้นักเรียนนำไปปฏิบัติจริง ฝึกให้รู้จักสรุปแนวคิดรวบยอดของเนื้อหาจริยธรรม และนำมาใช้กับประสบการณ์ใหม่ๆ ในชีวิตประจำวัน สอนโดยเน้นเรื่องจริยธรรมไปในทางบวกและทางลบ สอนด้วยการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม อุปกรณ์การสอนประเภทข่าวจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ประเมินผล การเรียนการสอน โดยเน้นการให้คะแนนจากกิจกรรมที่นักเรียนปฏิบัติ การใช้วิธีการ โดยการสังเกต และติดตามอย่างต่อเนื่อง และประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล (กนกพร โภธิผละ, 2530: 90-92) และผลการวิจัยของจิตรประสงค์ ขาวเจริญ เรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า ครูให้ความสำคัญในระดับมากในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม และครูมีการอบรมนักเรียน การเรียนการสอนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การวัดและประเมินผล (จิตรประสงค์ ขาวเจริญ, 2540: บทคัดย่อ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรรัตนถน เพชรวิวรรธน์ เรื่องการศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่นักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาคุณธรรม 13 ประการตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) พบว่า ด้านการจัดกิจกรรม ครูส่วนใหญ่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีความเห็นว่าการสอนแบบบทบาทสมมติเป็นวิธี การปลูกฝังคุณธรรมได้ดีที่สุด สื่อที่นักเรียนให้ความสนใจมากที่สุดคือสื่อประเภทของจริง การเสริมแรงแก่นักเรียนได้ผลดีที่สุดคือการให้คำชมเชย ส่วนกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนได้ผลดีที่สุด คือ กิจกรรมการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม โรงเรียนส่วนใหญ่มีการวัดและประเมินผลโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ปัญหาที่พบคือ ครูไม่สามารถจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนได้ครบทุกกิจกรรมและสามารถวัดประเมินผลทางด้านคุณธรรมได้ครบทุกด้าน เนื่องจากมีนักเรียนมากเกินไป และด้านการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ครูส่วนใหญ่มีการประพฤติปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ มีความเมตตากรุณาเอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นอย่างดี แต่ยังมีครูส่วนหนึ่งไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน เช่น การทำเกินกว่าเหตุและขาดเหตุผล การใช้คำพูดที่ไม่สมควร รวมถึงความประพฤติไม่เหมาะสม (พรรัตนถน เพชรวิวรรธน์, 2545: บทคัดย่อ)

ดังนั้นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อพัฒนาจริยธรรม ครูสังคมศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ จะต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่จะมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาและทุกกิจกรรม รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อม การเสริมแรง การวัดและประเมินผล และการปฏิบัติตนของครู เพื่อเปลี่ยนแปลงและสร้างพฤติกรรมให้กับผู้เรียนสามารถปฏิบัติจนเป็นกิจนิสัย เป็นคนที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมนั้น ตามแนวทางในการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา และศาสนาศึกษา (กรมวิชาการ, 2545: 212-214) ดังต่อไปนี้

1. จุดเน้นการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ความรู้สึก และความคิด
2. กระบวนการเรียนการสอน
3. บรรยากาศการจัดการเรียนการสอน
4. การใช้สื่อและเทคนิควิธีกระตุ้นความใจใคร่รู้
5. บุคลิกภาพของครูที่เหมาะสม
6. กิจกรรมที่ควรนำมาใช้อย่างหลากหลาย

จากแนวคิดข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและสนใจศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาเฉพาะสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจริยธรรมบุคคลทั้ง 6 ประการในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามการรับรู้ของครูผู้สอน เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา โดยเฉพาะสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในการพัฒนาจริยธรรมให้กับผู้เรียน และเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป เนื่องจากในวัยของผู้เรียนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นวัยที่กำลังก้าวเข้าสู่วัยรุ่นอย่างเต็มตัว ถ้าผู้เรียนได้รับการพัฒนาจริยธรรมอย่างเหมาะสม เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น พร้อมทั้งปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามการรับรู้ของครูผู้สอน ในด้านตัวครู ด้านเนื้อหาและด้านการจัดการเรียนการสอน

2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามการรับรู้ของครูผู้สอน ในด้านตัวครู ด้านเนื้อหาและด้านการจัดการเรียนการสอน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัย คือ ครูสังคมศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

2. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาจริยธรรม หมายเฉพาะจริยธรรมบุคคล โดยวิเคราะห์จากคุณธรรม 4 ประการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ความหมายและองค์ประกอบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องฉราวาสธรรม 4 และปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยของพระพรหมคุณาภรณ์ รวมทั้งขอบข่ายของจริยธรรมบุคคลจากกรมวิชาการ และสรุปเป็นจริยธรรมบุคคล ประกอบด้วย 6 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความอดทน ความรับผิดชอบ การประหยัดและอดออม และความขยันหมั่นเพียร โดยศึกษาในประเด็นสภาพการจัดการเรียนการสอน และปัญหาการจัดการเรียนการสอน ตามการรับรู้ของครูผู้สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การศึกษาทั้งสองประเด็นแบ่งออกเป็นด้านตัวครู ด้านเนื้อหาและด้านการจัดการเรียนการสอน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การพัฒนาจริยธรรม หมายถึง กระบวนการในการเสริมสร้างพฤติกรรมให้มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยพัฒนาให้บุคคลเกิด ความรู้ ทักษะ และ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดั่งามที่บุคคลพึงมีในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ประกอบด้วยจริยธรรมบุคคล 6 ประการ ดังนี้

1.1. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสังคมและประเทศชาติ

1.2. ความมีวินัย หมายถึง การควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อตกลง ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

1.3. ความอดทน หมายถึง การไม่แสดงอาการเบื่อหน่าย ไม่ร้องขอความช่วยเหลือ ทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเองตามความสามารถ ทนต่อคำวิจารณ์ ทำงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนทำงาน สำเร็จตามวัตถุประสงค์

1.4. ความรับผิดชอบ หมายถึง การรู้หน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ให้สำเร็จเรียบร้อย ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และภารกิจทางสังคม ยอมรับ ผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีขึ้น

1.5. การประหยัดและอดออม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ดัดแปลงของเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์ ไม่ฟุ่มเฟือย ดูแลรักษา สิ่งของเครื่องใช้ให้คงสภาพ เพื่อการใช้งานที่ยาวนานสูงสุด

1.6. ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความตั้งใจและกระตือรือร้น มีความมานะพยายาม ในการประกอบงานที่สุจริต ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ไม่ละทิ้งงานกลางคัน มีความขยันขันแข็ง อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จนกว่าจะทำงานสำเร็จ

2. สภาพการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรม หมายถึง ลักษณะการ ดำเนินงานในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักเรียนตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่สอน สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจริยธรรม ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านตัวครู หมายถึง การรับมอบความหมายหน้าที่สอนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ความรู้สึกที่ได้รับหน้าที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา การเข้ารับการ อบรมและสัมมนา ประโยชน์จากการได้รับหน้าที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และการ ปฏิบัติตนขณะอยู่ในสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

2.2 ด้านเนื้อหา หมายถึง การนำเนื้อหาในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มาจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรมในแต่ละประการของ จริยธรรมบุคคล 6 ประการ ตามการรับรู้ของครูผู้สอน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความ อดทน ความรับผิดชอบ การประหยัดและอดออม และความขยันหมั่นเพียร

2.3 ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนของครูสังคม ศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามการรับรู้ของครูผู้สอน ประกอบไปด้วย

ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดบรรยากาศการเรียนการสอน
ด้านการเสริมแรง และด้านการวัดและประเมินผล

3. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา หมายถึง อุปสรรคของการดำเนินงานในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักเรียนตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจริยธรรม ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านตัวครู หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวครูสังคมศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามการรับรู้ของครูผู้สอน เกี่ยวกับการมอบความหมายหน้าที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ความรู้สึกที่ได้รับหน้าที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา การเข้ารับการอบรมและสัมมนา ประโยชน์จากการได้รับหน้าที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และการปฏิบัติตนขณะอยู่ในสถานศึกษา

3.2 ด้านเนื้อหา หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นในการนำเนื้อหาในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมาจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามการรับรู้ของครูผู้สอน เกี่ยวกับความสอดคล้องของจำนวนเนื้อหาในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กับจำนวนชั่วโมงที่สอน ความซับซ้อนและความน่าสนใจของเนื้อหาในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

3.3 ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านการจัดการเรียนการสอนตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เกี่ยวกับด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดบรรยากาศการเรียนการสอน ด้านการเสริมแรง และ ด้านการวัดและประเมินผล